

Insats ”Samverkan mot överskuldssättning – på lokal nivå”

Fler måste våga ställa frågor kring hur individers ekonomi. Det gäller särskilt för de som i sitt yrke möter riskgrupper och/eller de som redan har problem med skulder. Forskning visar att överskuldssättning och ohälsa är nära sammankopplat. Självmord och psykisk ohälsa är nära 10 ggr högre hos överskuldssatta jämfört med normalbefolkningen. Insatsen att stimulera till lokal samverkan bygger på en mer framgångsrik rehabilitering genom att kombinera insatser med rehabilitering, privatekonomi och skuldproblem.

Budget- och skuldrådgivningen (BUS) hinner inte med att arbeta förebyggande i den utsträckning som vore önskvärt. BUS är en relativt okänd verksamhet och köerna för att få budget- och skuld vägledning är i vissa kommuner ganska långa. Det är viktigt att nå personer (riskgrupper) innan skuldssättningen blivit allt för ohanterlig. Genom att personer som i sitt yrke, eller via sin organisation möter riskgrupper och vågar och kan ställa frågor inte bara om hur individen mår utan också hur ekonomin mår kan rehabilitering underlättas. Ett syfte är att kunna ge individen stöd och vägledning innan den ekonomiska situationen blir allt för ohanterlig. En del i detta är också att motverka känslan av skuld och skam och att underlätta personens ”värdighetsarbete”.

För att uppnå detta krävs lokal samverkan och kompetenshöjning hos grupper i samhället som möter personer som riskerar eller har problem med sin ekonomi. Syftet med insatsen är att inspirera och engagera till att etablera en lokal samverkan där individens privatekonomi och eventuella skuldproblem ingår som en del av helhetsbilden. Målsättningen är att:

- Öka tillgänglighet och stöttning i ekonomiska frågor.
- Genom samtida insatser nå en mer framgångsrik rehabilitering.

Bakomliggande orsaker till att få svårt att klara sina betalningar

Många kopplar överskuldssättning till lyxkonsumtion och till TV-programmet Lyxfällan. Den statistik och forskning som finns visar att så inte är fallet, även om det naturligtvis förekommer. Statistiken visar att överskuldssättning ofta handlar om personer som av olika anledningar har begränsade resurser och får svårt att klara vardagens kostnader. De bakomliggande orsakerna kan vara många och olika. Det kan handla om:

- förändrade inkomster på grund av sjukdom, arbetslöshet eller konkurs
- förändrad livssituation, till exempel på grund av skilsmässa eller dödsfall inom familjen

- förändrade ekonomiska förutsättningar i samhället till följd av till exempel ränteförändring, bubblor på fastighetsmarknaden eller företagsnedläggningar
- psykisk ohälsa, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller missbruk
- oförmåga att hantera den egna ekonomin.

Kopplingen till ohälsa

Personer som av olika anledningar råkat in i en ohållbar överskuldsättning kan i värsta fall hamna i ett mer eller mindre varaktigt socialt utanförskap med försämrad psykisk och fysisk hälsa. Överskuldsättning och utanförskap innebär ofta stort personligt lidande men leder även till betydande samhällskostnader i form av vårdkostnader, sjukersättningar och minskade skatteintäkter. En överskuldssatt person får svårigheter att få krediter, hyreskontrakt och telefonabonnemang. Forskning visar också att överskuldssättning leder till ohälsa¹. På motsvarande sätt kan ohälsa leda till överskuldssättning.

En studie av Richard Ahlström och Sonya Edström visar till exempel att 28,7 % i gruppen överskuldssatta lider av depressioner mot 6 % av normalbefolkningen. Studien visar också att andelen självmordsförsök är 17,3 % hos överskuldssatta mot 3,6 % av normalbefolkningen.

Motverka skuld och skam

Vid möte med professor Bengt Starrin (KAU) har samverkansprojektet diskuterat vilka faktorer som är viktiga att tänka på för att motverka skammen och få fler att våga/kunna prata om ”skuldproblem”.

I ett möte

I ett möte är det viktigt att upprätthålla de sociala banden så att det blir tryggt att prata om detta. Ordet skam bör inte användas till en början. Viktigt att personen inte behöver skämmas för att man skäms.

Motverka skuld och skam

- Ta fram med fakta och material. Vilka är det som drabbas?
- Individuella vinster på att visa att man inte sitter ensam i båten. Du är inte ensam!
- Undvika ordet skam. Kan användas i en samhällsberättelse. När det är moget kan man sätta ord på det man känner, lyfter bort skam ur skammen.

Vinsttänk – enskilda aktörer och/eller samhällets vinst

Det är väldigt bra att samverka! Genom samverkan underlättar man värdighetsarbetet. Ju fler som är mån om att man är på väg tillbaka, desto lättare att komma tillbaka.

¹ Richard Ahlström och Sonya Edström, Överskuldssättning och hälsa. Rapport Konsumentverket 2014:16

Värdighetsarbete, värdiggöra sig själv – den enskilda individen.

- a) Skyddande av självet – skydda sig mot pinsamheten i sociala sammanhang. Självet är jag och den andres bild av mig – hur jag uppfattar att den andra ser på mig.
- b) Söka socialt stöd
- c) ”Peppa sig själv” – orkar inte det när man mår som sämst
- d) Fokus på ”göra rätt för sig” – återfå andras respekt och andras bekräftelse. Ex: Alkoholisten som går till sin grupp, där har han respekt och de ältar inte hans problem.

Det gäller att komma tillbaka. Att göra sig värdig, finns mycket hot som man är omgiven av. Pengar blir så oerhört laddat.

Lösningsfokus

Antiproblemfokus. Hur vill du att situationen ska vara för att det ska bli bättre för dig? Den fokuserar på lösning istället för problem.

Maria Lindstedt